

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 24. De obligatione damni allati in bonis pecuniariis, venando,
piscando, lignando, aut pascendo animalia,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

liam aduertit; quia non est facta iactura honoris: tam ipsam faciendam esse satis patet ex verbis Domini Matth. c. quinto antea allatis. Quod si contumeliam intulerit publice teneri quoque facere publice satisfactionem per se vel per alium; intelligimus ex actis Apostolorum cap. 16. vbi D. Paulus acceptam publice ignominiam flagrorum & carceris, voluit publice a magistratibus reparari.

Aduer e, quod cum satisfactio possit iniuriæ æqualis esse: aut exactè & sine admixtione gratiæ, aut cum admixtione gratiæ; priorem æqualitatem constituere, committi Iudici: quia est valde difficile: posteriorem verò constituendi potestatem habet læsus, ex parte iniuriam condonans. Cæterum eadem ratione quæ dictum est de obligatione ad restitutionem famæ, dicendum est de obligatione ad restitutionem honoris eam non transire ad hæredes, nisi illi quoque fuerint contumeliæ affecti, aut aliud aliud damnum inde patiantur: quo casu certum est eis etiam faciendam esse restitutionem debitam.

CAPVT XXIV.

De obligatione ad restitutionem damni illati in bonis pecuniariis venando, piscando, lignando, aut piscando animalia.

SVMMARIVM.

- 358 Obligatio varia ad restitutionem damni illati.
- 359 Animalium alia esse fera, alia mansueta, alia mansuetata, & quod venatio iure naturali, & gentium licita, aliquot modis licite probatur.
- 360 Venatio qua capiuntur animalia, qua nullius domini sunt, non inducit obligationem ad restitutionem.
- 361 Inducit autem illa, qua capiuntur animalia habentia dominum: & quando fera censentur habere dominum.
- 362 Quando sint restituenda, quando non restituenda animalia fera, capta in locis prohibitis.
- 363 Cum excusatione à restitutione accepti per venationem, potest esse obligatio ad peccatum, & ad restitutionem damnorum venando illatorum.
- 364 Excusatio à restitutione accepti per venationem, ob antiquam consuetudinem, vel egressum fera ex loco in quo prohibitum est venari.
- 365 Quando fera vulnerata ab alio, debeate restituere.
- 366 Fera in nexa laqueo, quando restituenda sit ei qui laqueum tendit.
- 367 Lignationem in sylua communi, potest communitas prohibere.
- 368 Qui sunt de aliqua communitate, cadentes ligna contra ipsius statutum, tenentur quidem ad solutionem pœne imposta, non tamen ad restitutionem: nisi graue damnum intulerint.
- 369 Non est obligatio ad restitutionem, sed tantum ad pœnam impositam, cum duarum communitatum ciues lignantur vitro citroque, alij in aliorum syluis.
- 370 Obligatur ad pœnam impositam, & ad restitutionem, qui lignantur in sylua alicuius privati: vel communitatis, qua non facit idem in alia: nisi interueniat consensus habitantis talis sylue dominum.
- 371 Aut nisi consuetudo excuset.

358. **L**atissime patet hæc obligatio: sed quæ ad eam spectat, paucis exceptis, iam nota sunt ex dictis in præcedenti 2. & 3. tractatu. Nam cum vna sit quæ oritur ex contractu seu ex iusta acceptione, aut ex re iuste accepta: altera verò, quæ oritur ex quasi contractu, siue ex officio quod gerit quis, præfertim accepto publico stipendio aut alia mercede conductus; tertia autem quæ oritur ex delicto, siue ex iniusta acceptione, aut ex re iniuste accepta; & demum quarta ex quasi delicto, seu ex illatione damni per seruos aut animalia propria: ea quæ ad primam speciem spectant, tradita sunt in præcedenti cap. 3. & 6. ac 13. Quæ verò ad secundam in cap. 9. num. 88. aliquotque sequentibus, & cap. 11. num. 138. & aliquot item sequentibus. Quæ autem ad quartam, cap. 8. num. 77. & tribus sequentibus. vbi tractatur species in difficultas de columbariis. Cætera quæ in 2. tract. & in tractatu 3. cap. 13.

traduntur de obligatione ex re iniuste accepta aut ex iniusta acceptione, aut ex participatione in iniusta acceptione spectant ad tertiam speciem. Quibus restant addenda nonnulla particularia de obligatione ad restitutionem illicitè acquisitorum, aut damnorum illatorum siue venando aut piscando siue lignando aut greges pascendo illicitè, siue exiendo siue ludendo illicitè; siue dando ad vsuram; siue demum vendendo rem spiritalem, aut spirituali annexam, vt fit per simoniam; de quibus superest dicendum, vt fieri in hoc & sequentibus capitibus.

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad restitutionem damni dati illicitè venando, aut piscando.

Præmittendum est primò, ex §. fera & seq. Inst. De Reprum diuisione, animæ alium quædam esse fera, vt lepores, ceruos, apros, grues, perdices, & alia syluestria, ac omnes piscines: quædam verò esse mansueta: vt oues, boves, sues, gallinas, anseres, & anates domesticas: at que ex illis quædam posse vsu mansuetari, vt cuniculos, ceruos, patones, columbas, apes, & cætera, quæ domi nutrita retinent in dolo syluestri: & ex his verò quædam posse in feras degenerare si abique gubernatore vilo educentur in syluis, vt sues, capras aliæque nonnulla.

Præmittendum est secundò, pro quo multos iam Theologos quam Canonistas citat Couar. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 8. n. 1. Quamuis iure naturali & gentium licita sit venatio (idem iudicium est de piscatione) licitè tamen nonninguam prohiberi. Primò enim licitè prohibetur personis quibus ea non decet. Sic in cap. 1. & 2. de Clericis venatore; illa quæ fit cum canibus & accipitribus prohibetur Clericis: non verò quæ fit, quæ licet piscatio permittitur ipsis, necessitatis aut honestæ recreationis causa; vt notat Medina in Cod. De rebus restitut. quest. 12. sub initium: quod approbat Molina De iust. & iure tra. 2. disput. 44. Quod de Monachis ius statuat, licet videre in Clement. 1. §. Porto De statu monachorum.

Secundò, licitè certis anni temporibus venatio prohibetur: nimirum illis quibus fera sunt grauidæ, suosque fetus procreant; quia inde magna fit earum diminutio in reipub. detrimentum. Quæ item de causa, licitè prohibentur certi venationis aut piscationis modi.

Tertio, licitè à Principe venatio aut piscatio in locis communibus prohibetur, etiam pœnâ moderatè venantibus constituta, quando libero populi consensu, ius venandi aut piscandi est ei delatum: aut ipse pro sua autoritate illud sibi sumit; iudicans id necessarium omnino esse, ad conseruandum statum suum, regniue onera sustentanda. Ita vt in eo publica autoritate vtens, tueatur ius sibi legitime questum; siue per liberam concessionem populi, siue quia illud ei in tali casu concedere debuit populus ipse cui dictis de causis potuit etiam imponere tributum per quod magis grauarietur, quam per eam, de qua agimus, vsurpationem & prohibitionem.

Quarto, licitè quisque in proprio fundo potest alios prohibere, ne ibi venentur, vt patet ex ante citato §. Fera, & ex lege 3. ff. De acquirendo rerum dominio. Quod non procedit, si ius ibi venandi sit alterius; quia tunc ne quidem ipse proprietatem habens fundi, venari potest: vt patet de iis, qui possessiones habent in saltibus Principum. Pari ratione potest vnaquæque communitas prohibere, ne ex erri venentur in terris ipsi propriis. Potest etiam maiore ratione Princeps non recognoscens superiorem in locis quorum habet proprietatem, & dominium: immo etiam si recognoscat superiorem, nisi impeditur ab eodem, præcipiente ob publicum bonum, ne quis venationem in suis agris prohibeat.

His præmissis (de quibus plenius Molina in eod. tract. 2. disput. 43. & aliquot sequentibus) prima propositio sit. Capta per venationem quæ ex eo tantum illicita est quod fit indecens personis, aut quod certis anni temporibus, aut certis modis fieri prohibita sit, non esse restituenda: sed sufficere vt pœna, si quæ sit constituta, soluantur post iudicis sententiam condemnatoriam. Ita Medina & Couar. loc. citatis aliique communiter tenent, teste Molina in seq. disput. 49. quia tunc venatio-

359

360

venatione non capitur alienum, sed quod carens domino iure naturali aut gentium, est primo occupantis ex omnium consensu receptissimaque regula, ut notat idem Molina in præced. disput. 41. Neque leges in talibus casibus inducunt inhabilitatem ad acquisitionem ferarum captarum (quod ad tyrannidem potius quam ad iustam dominationem pertinere videretur inquit Medina) sed prohibent usum venationis. Attamen si tantus abusus sit, ut ea in re notabiliter noceatur rei publicæ, reddendo infructuosum ius ipsius; ut cum in fluvium iniicitur elca, ex qua piscium copia magna mortatur, tale nocuum refarciendum erit restitutione.

Secunda propositio. Quando venatio ex eo illicita, est, quod capiantur animalia, quorum dominium ad aliquem alium spectat, restituendum esse id quod capium fuerit. Hæc certa est: quia perinde est de eo ac de cæteris rebus furto ablati. Aduerte autem pro plena illius intelligentia, animalia manuata ordinariè habere dominos, ad quos pertinent: ac licet aberrent aliquando, eorum tamen dominium apud illos manere, iuxta legem Pomponius, De acquirendo rerum dominio; ita ut etiam asportata à lupo, & feminea, sint ipsi dominis restituenda à recuperante; compensato tamen labore cum expensis, quas fecerit recuperando. Animalia verò fera iure naturali & gentium, in nullius bonis esse. Quod intelligendum est secundum dicenda pro declaratione sequentis propositionis.

Manusfactorum autem dominium tamdiu retinetur, quamdiu domini custodia cæcetur; ubi enim se in suam naturalem libertatem receperint, dominium eorum amittitur. Quam libertatem tunc censetur consecuta, ut cum sicca aduad ex custodia, in oculos domini seu custodientis effugiant: aut quantumvis sint in eorum conspectu, difficultis est illorum persecutio, & comprehensio; ex eodem §. feræ, & ex lege 2. 3. & 4. ff. de acquirit. rerum dominio. Sic auis quæ in caueis asseruantur nondum mansuetæ, ex illis egressæ consequuntur libertatem, nisi ex accidenti facilis sit earum apprehensio: ut quia alas habent abscessas, aut quia certa voce aduocata consueuerunt redire, ut accipitres mansuetæ, & redire ad manum aucupis. Consequuntur item etiam si longo tempore in cauea, adeoque mansuetæ fuerint; si euadentes dispareant, nec nisi aucupio capi possint. Sic etiam apum examina ex suis aluearibus egressa, statim atque dispareant, difficultisue est eorum comprehensio, dominium eorum amittitur, fiuntque primo occupantis vbi eorumque consederint. De quo Molina in ead. disput. 41. sub finem: & habetur ex §. Apum, Instit. de rerum diuisione. Ad hæc si talia sint animalia quæ mansuetæ abire ac redire solent, ut cerui nonnullaque alia: tamdiu eorum dominium retinetur quamdiu retinent consuetudinem redeundi: perditur verò cum perdidissent consuetudinem redeundi ex lege naturalem §. Ceruus ff. de acquirendo rerum dominio, & ex §. Pauonum, versu In ijs De rerum diuisione. Institur. Sic habens columbarium tamdiu retinet dominium suarum columbarum, quamdiu abire & redire solent, tanquam ibi commorantes.

Quamuis autem Sylu. in verbo Inuentum quæst. 2. dicto 3. velit quod si prædicta animalia non impedita, desinant bis redire tempore consueto, censenda sint amisisse consuetudinem reuertendi; fierique capientis: tamen videtur potius id relinquendum prudentis arbitrio: quia si non fugiant longius in syluas, sed tanquam animalia mansuetæ euagantur per alienas domos; etiam si per aliquot dies non reuertantur domum: non ideo indicanda sunt existere ex domini potestate.

Tertia propositio. Quando venatio aut piscatio illicita est solum ratione loci, seu quod ius venandi aut piscandi in tali loco fuerit alicui attributum & cæteris interdictum: aliquando esse, aliquando non esse obligationem ad restitutionem captarum ferarum. Ratio in promptu est: quia hæc aliquando habent dominium, aliquando non habent sed sunt primo occupantis. Quæ enim captæ aut quasi captæ continentur in clauis in locis circumscriptis, aut in viuariis, piscinis, stagnis & aliis similibus locis, quæque ibidem ex illis procreantur, dominum habent eum, à quo tanquam in custodia inclusa retinentur, ex lege 3. §. Item feræ ff. De acquirenda possessione.

Quæ autem in saltibus maximæ vtilitatis (quanta nimi-

rum sufficit: vbi fera tanquam retinens naturalem libertatem suam, possit cursu euadere cum agitur à venatoribus) continentur circumscriptæ quidem, ut multiplicentur amplius, nec obnoxie sint iniurijs venatorum: nunquam tamen fuerunt captæ aut quasi captæ, sed semper manserunt in sua libertate, eque non censentur esse domini saltus, etiam si propter dominium loci solus habeat ius ibi venandi. Quod idem iudicandum est de piscibus qui in lacubus, & paludibus vasti spatij continentur ut multiplicentur, nullà adhibita humanà industria. Quam doctrinam ex citato §. Item feræ tradit Couar. ad reg. Peccatum 2. part. §. 8. in fine, & approbat Molina in fine eiusdem disput. 41. Cui non obstat, quod non sit liberum in eiusmodi saltibus lignare, quia cum ligna adhareant terræ tanquam fructus eius, sunt sub dominio illius cuius est terra vnde non sunt primo occupantis, sicut feræ, quæ non ex terra in qua commorantur, sed aliæ ex alijs gignuntur: & cum sint in sua naturali libertate ac feritate antequam capiantur, ad nullius pertinent dominium.

Aduerte autem prædicta ratione excusatum à restitutione, non excusari similiter à pena imposta, cum fuerit à Iudice condemnatus. In mo nec à restitutione damni quod domino saltus securum fuerit ex tali venatione, nisi id ipsum refarciretur per solutionem, ad quam alter ille esset à Iudice condemnatus, aut etiam si eadem illud non æquaret, tamen dominus probabiliter iudicaretur nihil amplius ex quadam magnificentia & generositate requirere: aut certe non leuis suspicio esset tyrannidis in tali prohibitione venationis: ut quando fama est quod tale ius non fuerit perpetuò possessum iusto titulo, aut quando animalia ob multitudinem, vicinis prædijs damna graua inferrent, nec dominus curaret ea includi aut ad minuendum eorum numerum occidi: aut omitteret competentem satisfactionem eorumdem damnorum. Ad quam, etiam si Princeps sit, tenetur in conscientia, ut à Caiet. responsum commendat Couar. in eod. §. 8. num. 11. & sequitur Navar. in Enchir. cap. 17. num. 120. cum referens quinque necessaria, ut quis venationem iuste prohibeat quantum ponit ut restituat omne damnum quod fecerint feræ alienis prædijs, si in illud domini horum non consentirent libere: sicut existi mandum est communiter non consentire, præsertim quando ille loca eiusmodi vsurpat sibi, non ad publicam necessitatem subleuandam, sed ad solam recreationem, etiam si competentem compensationem addat (ut v. g. remittendo aliquod tributum) nisi verosimile sit populum ob magnitudinem compensationis consensisse, non tantum in appropriationem iuris venandi, sed etiam in damna quæ possent feræ prædijs adferre. Alioquin enim expectasse adhuc compensationem quam æquitas postulat; tum tallium damnorum, tum etiam aliorum quæ segetibus, aut alijs rebus venatores intulerint per se aut aut suos famulos, aut per canes, vel equos, aliæque ratione. Videndus est Ludou. Molina in eod. tract. 2. disput. 47. 51. & 52.

Quarta propositio. Cum quis ab antiquo, cuius initij non extat memoria, est in possessione venandi aut piscandi alicubi, non esse ei mouendum scrupulum alicuius obligationis restituendi. Hæc est Caiet. in verbo Venatio, & Medina in Cod. De reb. restit. quæst. 12. Et ratio est: quia potest rationaliter præsumi, prædecessores ipsius illud ius habuisse iusto titulo: cum potuerit alicui eorum bene merito de communitate, à Principe dari pro se & suis, ad emolumentum aliquod inde capiendum, vel ad honestam recreationem.

Quinta propositio. Quando feræ nullo dolo vel fraude venatoris, ex loco in quo prohibitum est venari egressæ inueniuntur in alio, in quo licitum est venari: illas sibi capiens, nec ad restitutionem, nec ad penam capientibus impostam tenetur. Ratio est: quia talis venatio; nec ex parte rei, nec ex parte loci, est illicita: ita ut perinde sit de ea iudicandum, ac de venatione ferarum quæ in ipso loco non prohibito natæ sunt & educatæ. Quod si aliquæ cibo, aut alia arte extraherentur ut capiantur, obligatio ad restitutionem eadem erit, quæ est venantis in loco prohibito; de qua in præcedenti propositione tertia.

Sexta propositio est, Fera vulnerata & postea ab alio capta, non est vulnerantis sed capientis. Hanc habet Couar. in eod. §. 8. num. 13. Ea autem probatur ex §. Illud quæsitum, Institur. De rerum diuisione. Intelligendaque est, nisi fera ita sit

vulnerata, vt percussor eam insequens, sit certo moraliter apprehensus eam: quia tunc ea censetur esse quodammodo in ipsius potestate, & quasi capta; ideoque alius non potest ipsum iuste in capiendopruertere. Dixi certo moraliter, quia si moraliter dubitaretur an esset apprehensus, ea censeri potest adhuc manere in sua libertate, & esse primo occupantis tanquam in nullius existens dominio.

366. Restat monendum: eundem Couarr. quidem & Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 176. in fine. existimare aues, aut alias feras in alieno laqueo inuentas, esse eximentis & capientis eas. Verumtamen ipsas adiudicandas esse illi qui laqueum ipsum parauit, prout post Ludouicum Molinam in citato tract. 2. disput. 42. Leonardus Lessius notat De iustitia & iure lib. 2. cap. 5. dubit. 11. Ratio est, quod possimus sicut manibus, ita & instrumentis rem apprehendere, & in potestatem nostram redigere. Fera vero eo ipso quod inserta est laqueo, censetur & capta, & libertate naturali priuata; idque per eum qui parauit laqueum. Quare & ipse eam cepisse, & in potestatem suam redegit esse censendus est, & per consequens dominium eius consecutus. Et certe existimatur quis facere iniuriam illi, qui nasam in flumine posuerit ad capiendos pisces, si captos sibi sumperit: eademque ratio est nasae & laquei. Nauarri autem sententia videtur tenenda, si fera esset se extricata: quia necdum capta esse nec libertatem amisisse censetur: & ideo fieret alterius ipsam occupantis. Quamquam videtur consentaneum, compensationem aliquam illi fieri, pro allato adiumento ad capiendum: sicut & cum alius feram prosequens, ea in laqueo incurrit.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad restitutionem damni dati illicitè ligando, aut pascendo animalia.

367. **S**pponendum est ex Soto lib. 4. de iust. & iure quest. 6. art. 4. quod communitas ob publicam vilitatē possit ligationem in sylua communi, sub certis pœnis prohibere, etiam iis qui sunt de eadem communitate: ad hoc nimirum, ne vel illa destruat, vel ut habeantur glandes, vel ligna vñibus alijs quam focis accommodata. Quia de causa interdum prohibetur omnium in ea lignorum cæsis, cum aliunde commodè haberi possunt: interdum certorum tantum, interdum certi temporis, aut certi modi cæsis placitis perniciosas. de quare consulenda sunt municipalia statuta: & de obligatione ad restitutionem consequente illorum transgressionē, iudicandum iuxta sequentes propositiones sumptas ex S. 1. 1. 1. loco cit. & ex traditis à Lud. Molina de iust. & iure tract. 2. disput. 58.

368. Prima est. Illos qui sunt de eadem communitate, si contra legem ab ea constitutam ligna cædant in communi sylua, aut gregem pascant in communi pascuo, teneri iustam penam impostam soluere si deprehendantur, & condemnentur: non teneri tamen ad vllam restitutionem communitati faciendam pro damno dato: nisi ipsum valde notabile fuerit (quod arbitrio prudentis vel inquitur ex circumstantiis expendendum inquit Molina concl. 3.) Vt si stragem magnam fecerint v.g. notabilem stirpium excisione aut prostrazione arborum & edificijs idonearum: præsertim in sylua quæ modica est, aut in qua non facile solet concedi facultas ligna aliqua cædendi.

Huius prior pars probatur; quia legi sententiæque iustæ parendum est. Posterior vero: quia extra casum illum præstragis, non est probabile communitatem cum iis qui sunt partes ipsius, & syluæ possessionem habent cum cæteris communem, vti velle eo rigore, vt teneatur restituere illud quod sine aliorum detrimento notabili ex ea acceperunt, tanquam habentes ius inde subueniendi suæ necessitati, seu ex ipsa communi sylua sumendi ligna quæ eis necessaria fuerint ad communes, & quotidianas necessitates vel operas, si nequeant commodè habere aliunde.

Nota obiter, quod dominus populi (cum non sit dominus syluæ cæduæ eidem communi) licet possit in suo ordine & gradu vti lignis eiusdem syluæ sicut alij, nō posse tñ excedere proportionalem cum his æqualitatem: sique excedat teneatur restituere communitati damna in eo data, perinde ac qui-

uis alius de populo qui simile damnum dedisset. Videri potest Lud. Molina in sequenti disput. 59. concl. 4. & 5.

369. Secunda propositio est. Non esse obligationem ad restitutionem, si incolæ duorum oppidorum, aut duorum pagorum vicinorum habeant communes suas syluas, hinc inde alteri in alterorum syluis lignentur. Hæc probatur: quia licet incolæ vnius loci non habeant ius ligandi in communi sylua alterius loci: quia tamen scitur passim contrarium ab vtraque parte fieri, censetur communitates vicissim condonare quod acceptum fuerit: interea tam enadimpediendum excessum imposita est multa, quam post Iudicis condonationem soluant, in factio deprehensi.

370. Tertia propositio est. Eum qui ligatur in sylua alicuius particularis, vel communitatis alienæ, cuius ciues non possunt idem facere in sylua communitatis, cuius ipse pars est, eum inquam, obligari vt ad restitutionem pœnæ impostæ (quæ non corporalis, nec gregis pecuniaria debet esse vt Sotus monet) sic & ad restitutionem valoris lignorum ablatorum quantum æstimantur in ipsa sylua, antequam cædantur. Hæc probatur quia lex naturalis & diuina furantem, rapientem, & damnificantem obligat ad culpam mortalem, & ad rei ablatæ, ac damnificati restitutionem.

Auerte nihilominus, & à peccato, & à restitutione excusationem esse, quando quid accipitur de eorum qui syluæ dominium habent consensu sine expresso, sine etiam tacto: qualis præsumi potest cum scientes factum, non queruntur, nec possunt restitutionem quam possent vtgere. Item si non à peccato, saltem veniali, tamen à restitutione excusationem esse; cum prædictorum mens fuerit, vt delinquentes teneantur solum ad multam auctoritate Iudicis irrogandam, si deprehensi fuerint; quia tunc queque censetur ablatum condonare. Ea autem mens, bona ex parte deprehendi potest ex ipsorum agendi modo (qualis est quod est inueniunt eos qui ibi ligentur, taceant tamen, vel certe nullam ab eis exigant restitutionem, cū possint: vel ex forma statuti tū editorum contra ligantes in eo loco. Quod si nihil de tali mente censere possit, aut obtinenda est remissio, aut generalis regula tenenda nempe iuxta quantitatem damni dari faciendam esse restitutionem: idque siue alia pœna exigatur siue non. Pro quo faciunt quæ habet Medina in Codice de rebus restitut. quæst. 12. §. Est autem.

371. Ad id potest quod Nauarrus in comment. de lege pœnali à numero 31. ad 41. contendit eandem excusationem esse posse, quantumcumque defuerit memoratus consensus, si consuetudo legitima induxerit ius cædendi ligna in aliqua sylua, & asportandi impure, quando cædens, & asportans nō deprehenditur: & soluta certâ pœna quando deprehenditur. Non enim est contra legem naturalem & diuinam vt re aliena inuito domino, quatenus subicitur alicui seruituti in ea constituta legitime: vt patet ex vsu, & vsu fructu rerum alienarum, & ex seruitutibus prædiorum vrbanoorum vel rusticorum legitime constitutis: quibus vti etiam in iuris dominis cōcessum esse, patet ex Digestis toto titulo De vsu fructu, & capitulo De vsu & habitatione & titulo de seruitutibus, ac duobus sequentibus: itemque ex communi agendi modo virorum etiam timoratorum.

Sicut igitur in his, ita & in ligatione ac in depastu animalium, ratio furti iniustæ vsurpationis rei alienæ cessat per consuetudinem publico consensu inductam, constituedo ius nouum vel conseruando antiquum, per quod eadem vsurpatio sit licita. Neque obstat quod dominus detrimentum inde sentiat, cum in eo non fiat illi iniuria: quandoquidem is qui iure suo vitur nemini facit iniuriam, ex cap. Cum Ecclesia Vultera. De electione. Videndum est tamen ne corruptela habeatur pro consuetudine, que vt inductarius, debet iuxta cap. Finale De consuetudine esse rationalis, ac legitime præscripta, prout in sequenti parte explicabunt lib. 13. cum de consuetudine agendum erit ex instituto. Ad id dignoscendum autem, non parum inuabit inspectis titulos, & origines vnde domini possident syluas: tales sine sint ex quibus valeant aliqua ratione prohibere oppidanos à cæsiōne lignorum in syluis circumiacentibus.

Cæterum quæ dicta sunt de ligatione ob paritatem rationis intelligenda sunt, dicta quoque de animalium depastu: de quo qui volet legat Couarr. in lib. 4. Practicarum

questionum cap. 37. & in libro i. variar. resolut. cap. 17. num. 11. & Molinam De iust. & iure tract. 2. disput. 59. Responderet addendum aliquid de obligatione ad restitutionem illorum, qui mercede conducti ad impedienda damna que inferuntur per venationem aut piscationem, lignationem aut depastum animalium non impediunt, nisi quid sit de ea tenendum satis colligi posset ex traditis in præced. num. 96. & 98.

CAPVT XXV.

De obligatione ad restitutionem orta ex iniustitia commissa in gabellis, aut in ludo.

SVMMARIVM.

372. *Conditiones requisitæ ut impositio gabellarum sit iusta.*
 373. *De causa legitima ad talem impositionem requisita.*
 374. *Quatuor, quæ causa impositionis gabellarum debet habere, ut censetur legitima.*
 375. *Quando ex actor gabellarum, in dubio de causa earum legitima, teneatur ad restitutionem.*
 376. *De iusto modo, ad eandem impositionem requisito.*
 377. *De gabellis impositis super rebus, quæ ad familie necessarium vsum emuntur.*
 378. *Obligatio soluendi gabellas, quando sit sub peccato, & eo mortali.*
 379. *De gabellis quarum ignoratur causa, & quæ cessent, quæque non cessent, cessante rerum causa.*
 380. *Gabella, quarum fraudatio non inducit obligationem ad restitutionem.*
 381. *Non tenetur subditus querere exactorem gabellarum ad eas soluendas, nisi consuetudo sit in contrarium.*
 382. *Pauperes excusari possunt non soluentes gabellas, cum vendunt res aliquas suas, ad solvendum gravium necessitatis quæ premuntur.*
 383. *Non obligatur ad restitutionem, qui emit merces ab iniuste fraudante Principem gabellis.*
 384. *Quid sit ludus & unde sit illicitus.*
 385. *Tres conditiones ex quibus ludus non modo illicitus est, sed etiam iniustus, sic ut acquisitum per illum, sit restitutioni obnoxium.*
 386. *Explicatio questionis qua queritur, An lucrata per ludum veterum possint tunc conscientiam retineri.*
 387. *Quando is qui de v. cloria certus ludit, aut ludis pretium auxilii, possit aut non possit retinere lucrum inde factum.*
 388. *Quando is qui ludo prohibito ludit credito, seu promissa pecunia, teneatur in conscientia, aut non teneatur promissum solvere.*
 389. *Explicatio questionis qua queritur, An non habens quod perdat in ludo, possit in eo lucrari.*

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad restitutionem, orta ex iniustitia commissa in gabellis, siue imponendis siue soluendis.

Dvo docenda sunt ad intelligentiam propositæ obligationis: alterum quando ea contingat, & alterum, quomodo gabellas soluere teneantur illi, quibus eæ legitimè imponuntur.

Gabellæ autem nomine significantur generaliter onera imposita privatis, auctoritate publica, quorum variet species referuntur à Sylvestro in verbo Gabella.

Quando contingat proposita obligatio.

SECTIO PRIOR.

372. **Q**uod attinet ad prius: certum est talem obligationem non contingere, quando impositio non fuerit iusta: cum obligatio ad restitutionem nascatur tantum ex violatione iustitiæ. Iam ut iusta sit talis impositio, quinque conditiones requiruntur, iudicio Caietani in verbo Veſtigialia iniqua sed iudicio Medinæ in Cod. De restitut. quæst. 13. sufficiunt tres: Vna, ex parte imponentis, ut is habeat legitimam auctoritatem imponendi. Videnda sunt in præcedenti lib. cap. 16. dicta pro explicatione quintæ excommunicationis Bullæ

Cœnz Domini quæ fertur in imponentes noua pedagã & gabellas, vel eas augentes.

Alteræ ex parte causæ ob quam imponitur: nimirum ut ea sit legitima: prout censetur esse. Tum necessitas publica, seu aliquid quod ad bonum publicum valde expediat: ut stipendium militare, restauratio murorum, aliudue eiusmodi: Tum etiam iusta vindicta, & compensatio sumptuum factorum, damnorumque acceptorum: ut cum tributa imponuntur subditis, qui contra suum Principem iniquè rebellauerunt, ac ei multorum sumptuum & damnorum causa fuerunt, Quæ impositio censetur iustam habere causam, tam culpam tali pœna dignam, quam damna & sumptus quibus ea dedit occasionem. Tum denique conseruatio status Principis; qui sicut debet populũ regere, iustitiam ei administrare, hostes arcere, ac temporalem tranquillitatem omni studio, & conatu ei procurare: ita vicissim populus ipse, debet illi præbere sumptus ad hæc necessarios: sique recuset, cogi potest.

Enimvero oportet quatuor concurrere cum hac ipsa causa de qua agimus. Primum est, ut consistat eam iustam esse. Nã si de eo dubitetur, oportet imponerem probabiles rationes habere ob quas prudenter statueret valeat, se hic & nunc, ob eandem posse imponere. Si enim tales rationes non habeat, sed tanquam cæcus procedat, nesciens utrum iuste imponat: ipse tanquam faciens iniuriam populo, grauando eum quem deberet subleuare, tenetur illud quod ea ratione extorsit, restituere, tanquam mala fide acquisitum: nisi postea confiteri ipsi causam fuisse legitimam. Dixi probabiles, non autem certas & euidentis: quia iuxta communem Theologorum sententiam (& docebitur in seq. lib. 13. cap. 10.) sufficit ad securitatem conscientiæ conformare se probabili opinionioni: cum Deus vel ratio non cogat, ut in humanis actibus sectemur certam veritatem; quod frequenter est impossibile; iuxta illud quod Sapiens. cap. 9. prudentiæ nostræ dicuntur incertæ. Eo enim significatur, quod experientia docet nos in iudicijs nostris prudentialibus, dictaminibusve practicis, raro assequi veritatem euidentem ac omnino certam.

Id quod plenius tractans Petrus à Nauar. lib. 3. De restit. cap. 1. par. 3. dubit. 12. inde infert num. 267. quoad subditos, si pro se habeant probabiles rationes, per quas sint moraliter certi iniustas esse gabellas; ij possunt solutionem illarum omittere: quia cum in dubio melior sit conditio possidentis, non tenentur se spoliare rebus suis.

Nec obstat, quod tales sint impositæ & exigantur sine peccato, ob rationes probabiles ob quas cententur iustæ: quia similiter ob probabiles rationes possunt sine peccato non solui: ita ut ex vtraque parte sit quasi bellum iustum, ignorantia probabili excusante à peccato, dum tam Princeps, quam populus in eo persequitur ius suum bona fide: ut pote ductus ratione ad moralem certitudinem sufficiente.

Secundum, quod cum proposita causa concurrere oportet, est ut eadem sit proportionata gabellæ: id est, ut gabella non sit maior quam causa postulet: quæ enim parte excedet, erit iniqua.

Tertium est, ne quod ob eandem imponitur, impendatur in alienos vsus: ut in conuitia, & prodigas largitiones, aliasve expensas inutiles, siue publicas siue priuatas: ad quos populus non tenetur contribuere. Istud ex Caiet. loco cit. habet Petrus à Nauar. in lib. 3. De restit. cap. 1. num. 255. & tractat plenius. Sed nobis sufficit illud iniquè fieri. Aduerte autem ex Medina in Cod. De reb. restitut. quæst. 13. quod si Princeps ærarium exhauserit sua culpa: nempe ludis, conuitijs, largitionibus profusis, bellis inconsultè gestis, possit cum nequit alia ratione malum publicum auertere; nouas gabellas imponere: quandoquidem subditi tenentur in publica necessitate opem ei ferre: et si Princeps ipse tunc teneatur temperare sibi sumptibus parum necessarijs, ac postea, quando res meliori loco fuerint, damnũ illud suã culpã constatur, refarcire populo.

Quartum est: ut impositio non continuetur diutius, quã dureret talis causa; nisi fortè alia noua superueniat, ob quam eadem impositio possit de nouo fieri: Per succedentem enim similem causam ita continuatur causa præcedens, ut nihil obstat effectum ipsius continuari. Adde etiam ex Alphonso à Castro in lib. 1. De lege pœnali cap. 11. nisi ea causa